

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АВІАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Стратегії приватної психологічної практики»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Укладач:
професор кафедри авіаційної психології
Оксана ЛИЧ

Конспект лекцій розглянутий та схвалений на
засіданні кафедри авіаційної психології

Протокол № 7 від 28.08.2023 р.

Завідувач кафедри

Лада ЯКОВИЦЬКА

Лекція № 1

Тема лекції: Особистість в психології, її внутрішній світ

План лекції

1. Особистість та її внутрішній світ як поняття наукової психології.
2. Психологічні механізми становлення особистості.
3. Сенс як атрибут внутрішнього світу особистості.

Література

1. Васьківська С., Трофайла Н., Матейко Н., Мельник І., Максимова Н., Вдовиченко О. Психологічні стратегії подолання життєвої кризи особистості в постмодерній практичній психології. /МОЗОК. Широкі дослідження в області штучного інтелекту та нейронауки. 2021. Т. 12. №. 4. С. 358–373.

3.2.2. Гаммонд К.. Мистецтво відпочинку. Як перевести подих у сучасному світі. Київ: Yakaboo Publishing, 2020. 256 с.

3.2.3. Гаркуша І.В., Дубинський С.В. Щодо проблеми життєвої кризи особистості. Вісник унів-ту імені А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2022. № 1(23). С. 49–58.

3.2.4. Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін. Реферативний опис роботи / ред. М. Слюсаревський, Л. Найдьонова, Т. Титаренко, В. Татенко, П. Горностаї, О. Кочубейник, Б. Лазоренко. Київ: Талком, 2020. 318 с.

3.2.5. Климчук В.О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 158 с.

3.2.6. Кокун О.М., Корніяка О.М., Панасенко Н.М. та ін. Сприяння підвищенню життєстійкості фахівців соціономічних професій: метод. реком. Київ–Львів: В. Кундельська, 2021. 84 с.

3.2.7. Ліллей Р. Як взаємодіяти з проблемними людьми. Київ: Фабула, 2020. 160 с.

3.2.8. Лич О.М. Психічне здоров'я: передумови становлення у дитинстві та його значення у похилому віці. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства*: кол. монографія. Київ, 2019. С. 256–260.

3.2.9. Малхазов О.Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 215 с.

3.2.10. Помиткіна Л.В. Професійна самореалізація психолога в практичній діяльності: міжн. кол. монографія: *Moderní aspekty vědy: XIV. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2021. С. 27–36.

3.2.11. Психологія переживання подій: зб. наук. пр. / за ред. М.В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 190 с.

3.2.12. Титаренко Т.М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.

3.2.13. Хохліна О.П. До проблеми детермінації становлення особистості. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій*: зб. наук. пр. Київ: ТОВ Альфа-ППК, 2020. С. 174–178. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/49256>

3.2.14. Хохліна О.П. Смысл життя як умова самореалізації особистості: міжн. кол. монографія: *Moderní aspekty vědy: XIV. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2021. С. 266–275.

3.2.15. Яковицька Л.С., Ічанська О.М. Наукові підходи до визначення змісту поняття «самореалізація особистості»: міжн. кол. монографія: *Moderní aspekty vědy: XIV. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2021. С. 130–139.

Зміст лекції

Питання 1. Особистість та її внутрішній світ як поняття наукової психології.

Особистість – є найбільш досліджуваним соціально-психологічним явищем, що викликає цікавість вітчизняних та зарубіжних науковців – представників таких наукових напрямків, як психологія, соціологія, соціальна робота, філософія тощо. Існують різноманітні підходи до розуміння особистості, чинників впливу на її становлення, розвиток, формування та до структурних компонентів.

Один з підходів розуміння особистості через взаємодію через поняття часу, яким здатна оперувати та підкорювати собі лише людина. «Одного з героїв стародавньої казки запитали: «що є найшвидшим в світі?». Правильна відповідь: «думка». Таке питання про час, його присутність і значущість в житті людини. Питання до якого сучасна наука лише починає «доторкатися», хоча епос, мистецтво та філософія вже дуже давно вивчають і використовують цю категорію. Людина може не те що миттєво, а одночасно подумати будь про що, уявити себе будь-де, пригадати будь-що тощо.

Так, людина як особистість, напевно, єдина істота, яка може «гратися» з часом, ментально існувати одночасно в різних формах простору і життя, в цілому. Людині і тільки їй надано не просто змінювати час, але й практично, на якийсь час, знищувати час, перетворюючи його, навіть не в мить – в ніщо» (М. Папуча). «Водночас, в цих можливих і реально здійснюваних операціях, людина продовжує об'єктивно існувати в об'єктивному і непорушному потоці реальності. Проблема виявляється складною для природничих наук, оскільки йдеться про такі «швидкості» і форми існування, до яких сучасна фізика, навіть, якщо відмовитись від швидкості світла, підійти не може.

Певна індиферентність відносно часу виявляє психологія. Наука, що повинна включати час в сам предмет дослідження, відмовляється це робити, з причини власної незрілості і нерозвиненості. На думку науковців, категорія часу має стати одним з фундаментальних методологічних принципів психологічних досліджень і психологічних практик. Не дуже велику увагу даному феномену приділяють і соціальні науки. Адже кардинальні зміни часового виміру існування соціуму відбуваються прямо на очах – ми змінюємо час, винаходячи все більш швидкі засоби пересування і зв'язку. Це принципово впливає на культуру, соціальні стосунки» тощо.

Питання 2. Психологічні механізми становлення особистості.

Психологічні механізми становлення особистості так само пов'язані з часовим континуумом. Якщо розглядати час як поняття у більш широкому контексті, то можна побачити наскільки категорія часу вплинула на формування різних психологічних напрямків. Так, «традиційні психологічні напрямки можна досить чітко порівняти з різноманітними «орієнтованими на час» моделями особисті. Теоретичні положення тієї чи іншої школи виводяться, як правило, з їх «спрямованості» на минуле, теперішнє або майбутнє людини.

Візьмемо для аналізу психоаналітичну, аналітичну концепції та наукові позиції, витоки яких знаходимо у психоаналізі. Так, класичний або ортодоксальний психоаналіз орієнтований в минуле життєвої історії особистості. Наприклад, картина хвороби у хворих пацієнтів на істеричний невроз. полягає в фіксації, в поверненні та повторенні особистого минулого, раннього дитячого досвіду. Але не тільки особистого минулого. Хроноцикл, що розглядається як динамічна інтеграція часових станів, такої особистості має свою домінують особистого минулого, і актуальна реальність є лише її проекцією, тінню.

Що стосується аналітичної психології К.-Г. Юнга, то особистість в ще більшій мірі виявляється «прив'язаною» не тільки і не стільки до індивідуального особистого минулого, скільки до історичного, міфологічного та архетипічного минулого. Система архетипів як універсальних надособистісних моделей реалізації життєвого шляху задає напрямок у розвитку особистості. Індивідуальна психіка є своєрідним екраном, на який, більш чи менш явно, проектується колективне несвідоме.

Якщо розглядати позиції С. Грофа, який є представником трансперсональної психології, що має витоки з психоаналізу, то він надає своєрідне трактування обумовленості психіки людини. Науковець інтерпретує більшість переживань як історичну регресію в біологічне, культурне або духовне минуле.

В психоаналітично орієнтованій концепції трансактного аналізу Е. Берна, особисте минуле займає також істотну роль: в ранньому дитинстві формується система життєвих сценаріїв, тобто схем міжособистісної взаємодії (трансакції). Так, Е. Берн пише: «Кожна людина ще в дитинстві, частіше за все несвідомо, думає про своє майбутнє життя, як би прокручує в голові свої життєві сценарії». Сценарій – це життєвий план, який поступово розгортається та формується ще в ранньому дитинстві в основному під впливом батьків. Причому, сценарії формуються зовсім не цілеспрямовано з боку батьків, це може бути абсолютно стихійним і неконтрольованим процесом. Цікаво, що роль минулого розуміється як «підготовка» до минулого. Іншими словами, минуле «пронизано» майбутнім, і – навпаки».

Питання 3. Сенс як атрибут внутрішнього світу особистості.

Вивчення «закономірностей та механізмів внутрішнього світу людини як особистості, що реалізує себе, в основному, в професійній діяльності, соціальній сфері, взаєминах з оточенням, є важливим і складним завданням психології. Спрямованість особистості, як прояв структури і вмісту її сенсожиттєвої концепції, впливатиме на вибір її життєвих стратегій у процесі здійснення самореалізації.

Як зазначають у літературі, низка найважливіших компонентів смислової сфери залишається недостатньо вивченою. Загальноприйнятим фактом є те, що розвиток смислової сфери збігається із періодом інтенсивної індивідуалізації, але при цьому психологічний компонент цього процесу є недостатньо вивченим. Необхідно дослідити процес трансформації соціальних контекстів в особове, смислове, сутнісне, тобто все те, що дає можливість людині самореалізуватися. Досить очевидним є те, що смислова сфера осіб із різним рівнем самореалізації, представників різних соціальних груп відрізняється якісною своєрідністю, що дозволяє говорити про різні сенсожиттєві стратегії, динамічність компонентів сенсу життя особистості, індивідуальний спосіб осмислення і прийняття світу, себе у цьому світі.

На думку більшості вчених, які досліджували проблему сенсу і сенсотворення, особливості протікання життєдіяльності визначаються рівнем смислової регуляції, здійснюваної системою смислових утворень і зв'язків між ними (Г. Балл, С. Максименко, Ю. Рождественський, М. Папуча та інші науковці). Тому, обговорюючи проблему сенсу та сенсотворення, для чіткішого розуміння процесів, що відбуваються в смисловій сфері людини, необхідно детальніше зупинитися на її структурі і психологічних особливостях. Важливо з'ясувати, які смислові структури представлені в психіці людини, як вони пов'язані між собою та яким чином беруть участь в процесах сенсотворення.

Механізм формування сенсожиттєвих стратегій визначається низкою чинників: особливостями мотиваційної сфери, хронологічним віком, життєвим контекстом, соціокультурними й економічними умовами. Тому можна вважати, що смислові стратегії – це динамічна складова смислової сфери».